

भारत सरकार
विधी, न्याय व कंपनी कार्य मंत्रालय

शासकीय गुपिते अधिनियम, १९२३

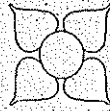
(सन १९२३ चा अधिनियम क्रमांक १९)

[दिनांक १५ फेब्रुवारी १९९४ रोजी यथाविद्यमान]

The Official Secrets Act, 1923

(Act No. 19 of 1923)

[As in force on the 15th February 1994]

संचालक, मुद्रण व लेखनसामग्री, महाराष्ट्र शासन यांनी
भारत सरकारच्या वतीने मुद्रित व प्रकाशित केले.

१९९४

[किंमत : रु. २.४० पैसे]

प्राक्कथन

या आवृत्तीत, दिनांक १५ फेब्रुवारी १९९४ रोजी यथाविद्यमान असलेला ऑफिशिअल सिक्रेट अॅक्ट, १९२३ याचा मराठीतील प्राधिकृत पाठ दिलेला आहे. हा पाठ भारताचे राज्यघटना, असाधारण भाग बारा, अनुभाग १, खंड ५, अंक २, दिनांक ३० जून १९९४ यात पृष्ठ ३२ ते ३९ मध्ये प्रकाशित करण्यात आला होता. हा प्राधिकृत मराठी पाठ, प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, १९७३ याच्या कलम २, खंड (क) अन्वये राष्ट्रपतींच्या प्राधिकाराने प्रकाशित करण्यात आला होता. आणि अशा रीतीने प्रकाशित करण्यात आल्यानंतर हा पाठ, उक्त अधिनियमाचा प्राधिकृत मराठी पाठ म्हणून समजण्यात आला आहे.

नवी दिल्ली,
दिनांक ३० जून १९९४.

के. एल. मोहनपुरिया,
सचिव, भारत सरकार.

PREFACE

This edition of the Official Secrets Act, 1923, as on the 15th February 1994 contains the authoritative text of that Act in Marathi which was published in the *Gazette of India* Extraordinary Part XII, section 1, No. 2, Vol. 5, dated 30th June, 1994 on pages 32 to 39.

This authoritative text was published under the authority of the President under section 2 clause (a) of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 and on such publication it became the authoritative Text of that Act in Marathi.

New Delhi,
Dated 30th June 1994.

K. L. MOHANPURIYA,
Secretary to the
Government of India.

शासकीय गुप्तते अधिनियम, १९२३

कलमांचा क्रम

कलमे

१. संक्षिप्त नाव, विस्तार व प्रयुक्ती.
२. व्याख्या.
३. हेरगिरीबद्दल शिक्षा.
४. परकीय हस्तकांबरोबर केलेले संपर्कव्यवहार हा विवक्षित अपराध केल्याचा पुरावा असणे.
५. गैरपणे माहिती कळवणे, इत्यादी.
६. गणवेशांचा अनधिकृत वापर, खोटे अहवाल तयार करणे, बनावट दस्तऐवज करणे; तोतयेगिरी व खोटे दस्तऐवज.
७. पोलीस अधिकाऱ्यांच्या किंवा संघराज्याच्या सशस्त्र सेनेतील व्यक्तींच्या कामात हस्तक्षेप करणे.
८. अपराध घडल्याबद्दलची माहिती देण्याचे कर्तव्य.
९. प्रयत्न, चिथावणी, इत्यादी.
१०. हेरांना आसरा दिल्याबद्दल शिक्षा.
११. झडतीची वॉरंटे.
१२. १८९८ चा अधिनियम ५—कलम ३३७ चे उपबंध हे कलमे ३, ५ व ७ याखालील अपराधांना लागू असणे.
१३. अपराधांच्या संपरीक्षेवर निर्बंध.
१४. कामकाजाच्या वेळी लोकांना मज्जाव करणे.
१५. कंपन्यांनी केलेले अपराध.
१६. [निरसित.]

शासकीय गुपिते अधिनियम, १९२३

(सन १९२३ चा अधिनियम क्रमांक १९)

(१५ फेब्रुवारी १९२४ रोजी यथाविद्यमान)

[२ एप्रिल, १९२३]

शासकीय गुपितांशी संबंधित असलेला * * * कायदा एकत्रित व

विशोधित करण्यासाठी अधिनियम.

* * * * *

ज्याअर्थी, * * * शासकीय गुपितांशी संबंधित असलेला कायदा एकत्रित व विशोधित करणे समयोचित आहे ;

त्याअर्थी, याद्वारे, पुढीलप्रमाणे अधिनियमित करण्यात येत आहे :—

संक्षिप्त नाव,
विस्तार व
प्रयुक्ती.

[१. (१) या अधिनियमास, शासकीय गुपिते अधिनियम, १९२३, असे म्हणता येईल.
(२) त्याचा विस्तार संपूर्ण भारतभर आहे व तो भारताबाहेर असलेले शासनाचे सेवक व भारतीय नागरिक यांनाही लागू आहे.]

व्याख्या.

२. विषय किंवा संदर्भ यात काहीही प्रतिकूल नसेल तर, या अधिनियमामध्ये,—

(१) शासनाच्या मालकीच्या जागेच्या कोणत्याही निर्देशात, शासनाच्या कोणत्याही विभागाच्या ताब्यात असलेल्या जागेचा अंतर्भाव आहे—मग अशी जागा शासनाकडे प्रत्यक्षात निहित झालेली असो वा नसो ;

* * * * *

(२) संसूचित करणे किंवा ग्रहण करणे या क्रियांचा निर्देश करणाऱ्या शब्दप्रयोगांत, कोणतीही गोष्ट संसूचित करण्याच्या किंवा ग्रहण करण्याच्या क्रियेचा समावेश आहे—मग अशी गोष्ट संपूर्णतः संसूचित किंवा ग्रहण केलेली असो किंवा अंशतः संसूचित किंवा ग्रहण केलेली असो, आणि प्रत्यक्ष रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा माहिती संसूचित किंवा ग्रहण केलेली असो अथवा त्यांचा केवळ आशय, तात्पर्य किंवा वर्णन संसूचित किंवा ग्रहण केलेले असो; कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज मिळविणे किंवा ठेवून घेणे याचा निर्देश करणाऱ्या शब्दप्रयोगांत, कोणतेही संपूर्ण रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज, अथवा त्यांचा कोणताही भाग याची नक्कल करणे किंवा नक्कल करवणे याचा समावेश आहे; आणि कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज संसूचित करण्याचा निर्देश करणाऱ्या शब्दप्रयोगांत, असे रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज हस्तांतरित किंवा रवाना करणे याचा समावेश आहे;

(३) “दस्तऐवज” यात, दस्तऐवजाच्या भागाचा समावेश आहे;

(४) “नमुनाकृती” यात, संकल्पित, आकृतिबंध व नमुना यांचा समावेश आहे;

(५) “युद्धसामग्री” यात, युद्धामध्ये उपयोग करण्यासाठी योजलेले किंवा युद्धामध्ये उपयोग करण्यासाठी अनुकूल करून घेतलेले कोणतेही संपूर्ण जहाज, पाणबुडी, विमान, रणगाडा किंवा तत्सम इंजिन, शस्त्रे व दारूगोळा, पाणतीर किंवा सुरंग किंवा त्याचा कोणताही भाग, आणि अशा कामासाठी उपयोगी पडावी या उद्देशाने प्रत्यक्षात तयार केलेली किंवा सुचवलेली इतर कोणतीही वस्तू, सामग्री किंवा साधन यांचा समावेश आहे;

(६) “शासनाच्या अखत्याराखालील पद” यामध्ये, शासनाच्या * * * कोणत्याही विभागातील किंवा त्याच्या अखत्याराखालील कोणतेही पद किंवा नोकरी याचा समावेश आहे;

१. हा अधिनियम पुढील ठिकाणी विस्तारित करण्यात आला आहे :—१९६२ चा विनियम १२, कलम ३ आणि अनुसूची याद्वारे गोवा, दमण व दीव यांवर; १९६३ चा विनियम ६, कलम २ आणि अनुसूची १ याद्वारे दादरा व नगर हवेलीवर; १९६३ चा विनियम ७, कलम ३ व अनुसूची १ याद्वारे पांडिचेरीवर; आणि १९६५ चा विनियम ८, कलम ३ व अनुसूची याद्वारे लखदीव, मिनिक्ॉय व अमिनदीवी बेटांवर.

२. अनुकूलन आदेश, १९५०, द्वारे “प्रांतामधील” हे शब्द गाळले.

३. वरील आदेशाद्वारे प्रास्ताविकेचे पहिले दोन परिच्छेद गाळले.

४. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम २ द्वारे अगोदरच्या कलमाऐवजी घातले.

५. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे घातलेला खंड (१क) अनुकूलन आदेश, १९४८, द्वारे निरसित केला.

६. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ३ द्वारे “किंवा युनायटेड किंग्डमच्या शासनाच्या किंवा ब्रिटिश कब्जातील कोणत्याही प्रदेशांच्या शासनाच्या” हा मजकूर गाळला.

एच ४१६८—२ (१०२१-११-९५)

(७) "छायाचित्र" यामध्ये न धुतलेली फिल्म किंवा प्लेट याचा समावेश आहे;

(८) "प्रतिषिद्ध जागा" याचा अर्थ पुढीलप्रमाणे आहे :—

(क) शासनाच्या मालकीचे किंवा शासनाच्या ताब्यात असलेले अथवा शासनाच्या तर्फे ताब्यात असलेले कोणतेही संरक्षण बांधकाम, दारूगोळा कारखाना, नौसैनिकी, सैनिकी किंवा वायुसैनिकी आस्थापना किंवा ठाणे, सुरंग, सुरंगक्षेत्र, छावणी, जहाज किंवा विमान, याप्रमाणे शासनाच्या मालकीचे किंवा त्याच्या ताब्यात असलेले कोणतेही लष्करी तारार्यंत किंवा दूरध्वनियंत्रणा, याप्रमाणे शासनाच्या मालकीचे किंवा त्याच्या ताब्यात असलेले कोणतेही विनतारी केंद्र किंवा संकेतन केंद्र किंवा कार्यालय आणि याप्रमाणे शासनाच्या मालकीचा किंवा त्याच्या ताब्यात असलेला असा आणि कोणतीही युद्धसामग्री किंवा तिच्याशी संबंधित असलेली कोणतीही रेखाटने, आराखडे, नमुनाकृती किंवा दस्तऐवज (प्रकरणपरत्वे), बांधण्याच्या, दुरुस्त करण्याच्या, तयार करण्याच्या किंवा साठविण्याच्या प्रयोजनासाठी किंवा युद्धाच्या वेळी वापरण्यासाठी कोणतेही धातू, तेल किंवा खनिजद्रव्ये मिळवण्याच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यात येणारा कोणताही कारखाना, गोदीक्षेत्र, किंवा इतर जागा;

(ख) शासनाशी किंवा त्याच्या वतीने कोणत्याही व्यक्तीशी, किंवा अन्यथा शासनाच्या वतीने केलेल्या करारान्वये ज्या जागेत कोणतीही युद्धसामग्री किंवा तिच्याशी संबंधित असलेली कोणतीही रेखाटने, नमुनाकृती, आराखडे किंवा दस्तऐवज तयार करण्यात येतात, त्यात दुरुस्ती करण्यात येते, ते मिळवण्यात येतात किंवा साठवण्यात येतात अशी शासनाच्या मालकीची नसलेली कोणतीही जागा;

(ग) जी जागा, तिच्या संबंधातील माहिती किंवा त्या जागेला होणारी हानी शत्रूला उपयुक्त ठरेल या कारणावरून केंद्र शासनाने, शासकीय राजपन्नातील अधिसूचनेद्वारे, या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी प्रतिषिद्ध जागा म्हणून त्या त्या वेळी घोषित केली असेल व जेथे तिच्या संबंधातील अधिसूचनेची इंग्रजीमधील व तेथील स्थानिक भाषेतील एक प्रत लावण्यात आलेली असेल अशी शासनाच्या मालकीची किंवा शासनाच्या प्रयोजनासाठी वापरण्यात येणारी कोणतीही जागा;

(घ) जी कोणतीही रेल्वे, सडक, मार्ग किंवा जलमार्ग अगर जमिनीवरील किंवा पाण्यावरील दळणवळणाचे इतर साधन (त्याचा भाग असलेली किंवा त्याच्याशी निगडित असलेली कोणतीही बांधकामे किंवा संरचना यांचुद्धा), अथवा गॅस, पाणी किंवा वीज यासंबंधीची बांधकामे किंवा सार्वजनिक प्रयोजनासाठी असलेली इतर बांधकामे यासाठी वापरण्यात येणारी जी कोणतीही जागा, अथवा शासनाच्या वतीने नव्हे तर अन्यथा जेथे कोणतीही युद्धसामग्री किंवा तिच्याशी संबंधित अशी कोणतीही रेखाटने, नमुनाकृती, आराखडे किंवा दस्तऐवज तयार करण्यात, दुरुस्त करण्यात किंवा साठवण्यात येत आहेत अशी जी कोणतीही जागा, तिच्या संबंधातील माहिती, किंवा तिचा विनाश अथवा तिला अडथळा किंवा तिच्यामध्ये केलेला हस्तक्षेप शत्रूला उपयुक्त ठरेल या कारणावरून केंद्र शासनाने शासकीय राजपन्नातील अधिसूचनेद्वारे या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी प्रतिषिद्ध जागा म्हणून त्या त्या वेळी घोषित केले असेल व जेथे तिच्या संबंधातील त्या अधिसूचनेची इंग्रजीमधील व तेथील स्थानिक भाषेतील प्रत लावण्यात आलेली असेल ती रेल्वे, सडक, मार्ग किंवा जलमार्ग किंवा ते दळणवळणाचे साधन किंवा ती जागा;

(९) "रेखाटन" यामध्ये, कोणतेही छायाचित्र अथवा एखाद्या जागेचे किंवा वस्तूचे प्रतिरूपण करण्याची अन्य पद्धती यांचा समावेश आहे; आणि

* * * * *

(१०) "पोलीस अधीक्षक" यामध्ये तत्सम किंवा त्याहून वरिष्ठ दर्जाचा कोणताही पोलीस अधिकारी, आणि केंद्र शासनाने * * * या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी पोलीस अधीक्षकाच्या शक्ती ज्या व्यक्तीला प्रदान केल्या आहेत अशी कोणतीही व्यक्ती यांचा समावेश आहे.

३. (१) जेव्हा कोणतीही व्यक्ती देशाची सुरक्षितता किंवा हित यास बाधक ठरणाऱ्या कोणत्याही हेरगिरीबद्दल शिक्षा प्रयोजनासाठी,—

(क) कोणत्याही प्रतिषिद्ध जागेजवळ जाईल, तिची पाहणी करील, तिच्या जवळून जाईल किंवा तिच्या आसपास फिरकेल किंवा त्या जागेत प्रवेश करील तेव्हा; किंवा

(ख) शत्रूला प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे उपयोगी पडण्याजोगे किंवा पडू शकेल असे किंवा पडावे म्हणून योजिलेले असे कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती किंवा टिप्पणी तयार करील तेव्हा; किंवा

१. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे घातलेला खंड (९क) १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे निरसित केला.

२. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे "किंवा कोणत्याही स्थानिक शासनाने" हा मजकूर गाळला.

(ग) कोणतीही गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द अथवा शब्दाला प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे उपयोगी पडण्याजोगे किंवा पडू शकेल असे किंवा पडावे म्हणून योजलेले असे किंवा जी बाब उघड केल्यामुळे भारताची सार्वभौमता व एकात्मता, देशाची सुरक्षितता व विदेशी राज्यांशी असलेले मित्रत्वाचे संबंध यांच्यावर परिणाम होण्याची शक्यता आहे अशा बाबींशी जे संबंधित आहे. असे] कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू किंवा टिप्पणी किंवा इतर दस्तऐवज किंवा माहिती मिळविली, गोळा करील, नमूद करील किंवा प्रसिद्ध करील किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीला संसूचित करील तेव्हा,

ती व्यक्ती, तिचा अपराध हा, कोणतेही संरक्षण बांधकाम, दारूगोळा कारखाना, नौसैनिकी, सैनिकी किंवा वायुसैनिकी आस्थापना किंवा णे, सुसंग, सुसंगक्षेत्र, कारखाना, गोदीक्षेत्र, छावणी, जहाज किंवा विमान यांच्या संबंधातील किंवा अन्यथा शासनाच्या नौसैनिकी, सैनिकी किंवा वायुसैनिकी कारभाराच्या संबंधातील किंवा कोणत्याही गुप्त शासकीय संकेतलिपीच्या संबंधातील अपराध असेल त्या बाबतीत, चौदा वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या व इतर प्रकरणांत तीन वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास पात्र होईल.

(२) या कलमाखाली * * * * शिक्षेस पात्र असलेल्या अपराधाबद्दल खटला भरण्यात आला असता, आरोपी व्यक्ती ही, देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास जो बाधक ठरेल असा हेतू दिसून येण्यासारखे कोणतेही विशिष्ट कृत्य केल्याबद्दल दोषी होती हे दाखवण्याची आवश्यकता असणार नाही, आणि, असे कोणतेही कृत्य तिच्या विरुद्ध सिद्ध झाले नाही तरीसुद्धा, जर प्रकरणाच्या परिस्थितीवरून किंवा तिच्या वर्तनावरून किंवा सिद्ध झालेल्या तिच्या ज्ञात चरित्रावरून तिचा हेतू हा देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास बाधक होता असे दिसून येत असेल तर, ती व्यक्ती दोषी ठरवली जाऊ शकेल; आणि जर कोणत्याही प्रतिषिद्ध जागेसंबंधीचे किंवा अशा जागेमध्ये वापरण्यात येणारे किंवा अशा जागेमधील कोणत्याही गोष्टीसंबंधीचे कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा माहिती किंवा कोणतीही गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द हा कायदेशीर प्राधिकारान्वये कार्य करणाऱ्या व्यक्तीखेरीज इतर कोणत्याही व्यक्तीने तयार केला असेल, मिळवला असेल, गोळा केला असेल, नमूद केला असेल, प्रसिद्ध केला असेल किंवा संसूचित केला असेल, आणि तिचा हेतू देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास बाधक होता हे प्रकरणाच्या परिस्थितीवरून किंवा तिच्या वर्तनावरून किंवा सिद्ध झालेल्या तिच्या ज्ञात चरित्रावरून दिसून येत असेल तर, असे रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज, [माहिती, संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द हे] देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास बाधक अशा प्रयोजनासाठी तयार करण्यात, मिळवण्यात, गोळा करण्यात, नमूद करण्यात, प्रसिद्ध करण्यात किंवा संसूचित करण्यात आलेले असल्याचे गृहीत धरण्यात येईल.

४. (१) कलम ३ खालील अपराधाबद्दल एखाद्या व्यक्तीविरुद्ध केल्या जाणाऱ्या कोणत्याही कार्यवाहीत परकीय हस्तका- त्या व्यक्तीचा परकीय हस्तकाशी—मग तो [भारतात असो किंवा भारताबाहेर] असो—संपर्कव्यवहार चालू बरोबर केलेले संपर्क- आहे किंवा तिने संपर्कव्यवहार चालू ठेवण्याचा प्रयत्न केला आहे ही गोष्ट देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा व्यवहार हा विवक्षित हितास बाधक अशा प्रयोजनासाठी त्या व्यक्तीने शब्दाला प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे उपयोगी पडण्याजोगी अपराध केल्याचा किंवा पडू शकेल अशी किंवा पडावी म्हणून योजलेली माहिती मिळविलेली आहे किंवा मिळविण्याचा पुरावा असणे. प्रयत्न केलेला आहे हे सिद्ध करण्याच्या दृष्टीने संबद्ध ठरेल.

(२) या कलमाच्या प्रयोजनासाठी, परंतु पूर्वेगामी उपबंधाच्या व्यापकतेला बाधा न येता,—

(क) (एक) जर एखादी व्यक्ती [भारताच्या] आत किंवा बाहेर एखाद्या परकीय हस्त- काच्या पर्यावर त्याला भेटली असेल किंवा तिने परकीय हस्तकाबरोबर साहचर्य किंवा सहयोग केला असेल तर, किंवा

(दोन) [भारताच्या] आत किंवा बाहेर, एखाद्या परकीय हस्तकाचे नाव किंवा पत्ता किंवा त्याच्याबद्दलची इतर कोणतीही माहिती त्या व्यक्तीकडे मिळाली असेल किंवा तिने अन्य कोणत्याही व्यक्तीकडून मिळवली असेल तर,

अशा व्यक्तीने एखाद्या परकीय हस्तकाशी संपर्कव्यवहार चालू ठेवला असल्याचे गृहीत धरता येईल;

(ख) "परकीय हस्तक" या शब्दप्रयोगात, जी कोणतीही व्यक्ती देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास बाधक असे कृत्य [भारताच्या] आत किंवा बाहेर करण्याच्या प्रयोजनासाठी एखाद्या

१. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ४ द्वारे घातले.

२. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ४ द्वारे "चौदा वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या" हा मजकूर गाठला.

३. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ४ द्वारे, "किंवा माहिती" याऐवजी घातले.

४. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे "देश" याऐवजी हा शब्दोल्लेख घातला.

५. किता—कलम ३ व अनुसूचीद्वारे "देश" याऐवजी हा शब्दोल्लेख घातला.

परकीय सत्तेने प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे नियुक्त केलेली असेल किंवा नियुक्त केलेली होती किंवा ती अशाप्रकारे नियुक्त केलेली आहे किंवा होती असा संशय घेण्यास रास्त कारणे आहेत असे दिसते अथवा जिने परकीय सत्तेच्या हितासाठी '[भारताच्या] आत किंवा बाहेर असे कृत्य केलेले असावे किंवा ते करण्याचा प्रयत्न केलेला असावा असा जिच्या संबंधात रास्त संशय असेल अशी कोणतीही व्यक्ती समाविष्ट आहे;

(ग) '[भारताच्या] आतील किंवा बाहेरील जे ठिकाण परकीय हस्तकासाठी अभिप्रेत असलेले संदेश ग्रहण करण्यासाठी वापरले जात असावे असा संशय घेण्यास रास्त कारणे असल्याचे दिसून येते, त्या ठिकाणाचा असा कोणताही पत्ता, अथवा जेथे परकीय हस्तक राहतो किंवा संदेश देण्यासाठी किंवा ग्रहण करण्यासाठी त्याचा जेथे रावता असतो, किंवा जेथे तो कोणताही कामधंदा करतो असा कोणताही पत्ता हा परकीय हस्तकाचा पत्ता असल्याचे व अशा पत्त्यावर केलेला संपर्क-व्यवहार हा परकीय हस्तकाशी केलेला संपर्कव्यवहार असल्याचे गृहीत धरता येईल.

गैरपणे *५. (१) एखाद्या व्यक्तीच्या ताब्यात किंवा नियंत्रणाखाली कोणतीही गुप्त शासकीय संकेतलिपी माहिती किंवा परवलीचा शब्द अथवा कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा कळवणे, इ. माहिती असेल आणि ती प्रतिषिद्ध जागेशी संबंधित असेल किंवा अशा जागेत वापरण्यात येत असेल किंवा अशा जागेतील कोणत्याही गोष्टीशी संबंधित असेल, '[किंवा शत्रूला प्रत्यक्षपणे किंवा अप्रत्यक्षपणे साहाय्य-भूत होण्याची शक्यता असेल किंवा जी बाब उघड केल्यामुळे भारताची सार्वभौमता व एकात्मता, देशाची सुरक्षितता किंवा विदेशी राज्यांशी असलेले मित्रत्वाचे संबंध यांस बाध येण्याची शक्यता आहे अशा बाबींशी ती संबंधित असेल किंवा या अधिनियमाचे उल्लंघन करून ती तयार करण्यात किंवा मिळवण्यात आलेली असेल] किंवा शासनाच्या अखत्यारातील पद धारण करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीने, त्या व्यक्तीकडे जी विश्वासाने सोपवली असेल किंवा शासनाच्या अखत्यारातील पद धारण करणारी किंवा जिने धारण केले होते अशी व्यक्ती म्हणून, किंवा शासनाच्या वतीने केलेले कंत्राट जिने घेतलेले आहे किंवा घेतलेले होते अशी व्यक्ती म्हणून, किंवा असे पद धारण करणाऱ्या किंवा धारण केलेले होते अशा किंवा असे कंत्राट घेणाऱ्या किंवा घेतलेले होते अशा व्यक्तीने नियुक्त केलेली आहे किंवा नियुक्त केलेली होती अशी व्यक्ती म्हणून तिने ती मिळवलेली असेल किंवा ती तिला मिळवता आली असती अशी स्थिती असून ती व्यक्ती जर—

(क) ती संकेतलिपी किंवा तो परवलीचा शब्द, ते रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा माहिती ज्या व्यक्तीला कळवण्यास अशा व्यक्तीला प्राधिकृत केले आहे त्या व्यक्तीखेरीज किंवा एखाद्या न्यायालयाखेरीज किंवा देशाच्या हिताच्या दृष्टीने ज्या व्यक्तीला ती कळवणे अशा व्यक्तीचे कर्तव्य आहे, त्या व्यक्तीखेरीज इतर कोणत्याही व्यक्तीला जाणूनबुजून कळविल तर; किंवा

(ख) स्वतःच्या ताब्यात असलेल्या माहितीचा कोणत्याही परकीय सत्तेच्या फायद्यासाठी किंवा देशाच्या सुरक्षिततेस बाधक ठरेल अशा इतर कोणत्याही पद्धतीने उपयोग करील तर; किंवा

(ग) स्वतःच्या ताब्यातील किंवा नियंत्रणाखालील कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज, तो ठेवून घेण्याचा अधिकार असतानाही किंवा तो ठेवून घेणे त्याच्या कर्तव्याच्या विरुद्ध असतानाही ठेवून घेईल किंवा तो परत करण्याच्या किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्याच्या संबंधात कायदेशीर प्राधिकरणाने काढलेल्या सर्व निदेशांचे पालन करण्यास जाणूनबुजून चुकेल तर; किंवा

(घ) ते रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज, गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द किंवा माहिती याची वाजवी काळजी घेण्यास चुकेल किंवा त्याच्या सुरक्षिततेस धोका निर्माण होईल अशा प्रकारे वागेल तर,

ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी ठरेल.

(२) जर कोणतीही व्यक्ती स्वेच्छेने, कोणतीही गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द किंवा कोणतेही रेखाटन, आराखडा, वस्तू, नमुनाकृती, टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा माहिती स्वीकारील व ती संकेतलिपी, परवलीचा शब्द, रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा माहिती स्वीकारते-वेळी या अधिनियमाचे उल्लंघन करून ती पोहोचवण्यात आली आहे हे तिला माहीत असेल किंवा तसे मानण्यास वाजवी कारण असेल तर, ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी ठरेल.

(३) जर एखादी व्यक्ती तिच्या ताब्यात किंवा नियंत्रणाखाली असलेले, युद्धसामग्रीच्या संबंधातील कोणतेही रेखाटन, आराखडा, नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी, दस्तऐवज किंवा माहिती प्रत्यक्षपणे किंवा

१. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे "देश" याऐवजी हा शब्दोल्लेख घातला.

२. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ५ द्वारे "किंवा या अधिनियमाचे उल्लंघन करून ती तयार करण्यात किंवा मिळवण्यात आलेली असेल" याऐवजी घातले.

* १९७१ चा अधिनियम ४२, कलम ६ द्वारे हे कलम तात्पुरते विशोधित केलेले आहे. पहा—पृष्ठ ११ वरील परिशिष्ट.

अप्रत्यक्षपणे कोणत्याही परकीय सत्तेला किंवा देशाच्या सुरक्षिततेस किंवा हितास बाधक ठरेल अशा रीतीने पोहोचती करील तर, ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी होईल.

[(४) या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी असलेली व्यक्ती, तीन वर्षेपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यदंडास, किंवा दोन्ही शिक्षास पात्र ठरेल.]

६. (१) जर कोणतीही व्यक्ती प्रतिषिद्ध जागेत प्रवेश मिळवण्यासाठी किंवा कोणत्याही इतर गणवेशांचा व्यक्तीस प्रवेश मिळवण्याच्या कामी सहाय्य करण्यासाठी किंवा देशाच्या सुरक्षिततेस बाधक ठरेल अशा अनधिकृत इतर कोणत्याही प्रयोजनासाठी,—

(क) कायदेशीर प्राधिकाराशिवाय कोणताही नौसैनिकी, सैनिकी, वायुसैनिकी, पोलिसी तयार करणे, किंवा इतर शासकीय गणवेश अगर तशी फसगत होण्याइतपत त्या गणवेशासारखा दिसणारा किंवा कोणताही गणवेश वापरील किंवा घालील, अथवा असा कोणताही गणवेश वापरण्यास किंवा घालण्यास जी व्यक्ती हक्कदार आहे किंवा होती ती व्यक्ती आपण स्वतः असल्याचे खोटेच भासवील तर; किंवा

(ख) मौखिकरीत्या अथवा कोणतेही अधिकथन किंवा अर्ज यामधील किंवा स्वतः सही केलेल्या किंवा स्वतःच्या वतीने सही करण्यात आलेल्या कोणत्याही दस्तऐवजांमधील लेखी मजकुरात, जाणूनबुजून कोणतेही खोटे निवेदन करील किंवा त्यातून कोणताही मजकूर गाळील अथवा तसे केले जात असता त्याकडे बुद्ध्या दुर्लक्ष करील तर; किंवा

(ग) कोणताही पासपोर्ट किंवा कोणताही नौसैनिकी, सैनिकी, वायुसैनिकी, पोलिसी किंवा शासकीय पास, परवाना, प्रमाणपत्र, लायसन किंवा तत्सम स्वरूपाचा इतर दस्तऐवज (या कलमात यापुढे "शासकीय दस्तऐवज" म्हणून निर्देशिलेला) बनावट तयार करील, त्यात फेरफार करील, किंवा गैरफेर करील तर, अथवा अशा रीतीने कोणताही बनावट तयार केलेला, फेरफार केलेला किंवा नियमबाह्य शासकीय दस्तऐवज वापरील किंवा आपल्या ताब्यात ठेवील तर; किंवा

(घ) आपण शासनाच्या अखत्याराखालील पद धारण करणारी व्यक्ती किंवा असे पद धारण करणाऱ्या व्यक्तीकडे नोकरीस राहिलेली व्यक्ती आहोत असे म्हणून किंवा ज्या व्यक्तीला शासकीय दस्तऐवज किंवा गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द रीतसर पाठवण्यात किंवा संसूचित करण्यात आलेला आहे ती व्यक्ती आहोत किंवा ती व्यक्ती आपण नव्हे असे म्हणून तोतयेगिरी करील किंवा तसे खोटेच भासवील तर अथवा स्वतःसाठी किंवा अन्य कोणत्याही व्यक्तीसाठी कोणताही शासकीय दस्तऐवज, गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द मिळवण्याच्या उद्देशाने जाणूनबुजून कोणतेही खोटे निवेदन करील तर; किंवा

(ङ) शासनाच्या कोणत्याही खात्याचा अथवा शासनाच्या प्राधिकारान्वये किंवा त्याखाली नियुक्त केलेल्या कोणत्याही राजदौस्तिक, नौसैनिकी, सैनिकी किंवा वायुसैनिकी प्राधिकरणाचा किंवा त्याच्या सालकीचा किंवा त्याने वापरलेला किंवा बनवलेला किंवा पुरवलेला कोणताही साचा, शिक्का किंवा ठसा अथवा तशी फसगत होण्याइतपत असा कोणताही साचा, शिक्का किंवा ठसा यांच्यासारखा दिसणारा कोणताही साचा, शिक्का किंवा ठसा वापरील किंवा आपल्या ताब्यात किंवा नियंत्रणाखाली ठेवील अथवा असा कोणताही साचा, शिक्का किंवा ठसा नकली तयार करील अथवा असा कोणताही नकली साचा, शिक्का किंवा ठसा जाणूनबुजून वापरील किंवा आपल्या ताब्यात किंवा नियंत्रणाखाली ठेवील तर;

ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी होईल.

(२) जर कोणतीही व्यक्ती, देशाच्या सुरक्षिततेस बाधक ठरेल अशा कोणत्याही प्रयोजनासाठी,—

(क) कोणताही शासकीय दस्तऐवज—मग तो पूर्ण केलेला असो किंवा नसो किंवा वापरासाठी दिलेला असो किंवा नसो—तो स्वतःकडे ठेवून घेण्याचा अधिकार नसताना किंवा तसा तो ठेवून घेणे त्याच्या कर्तव्याच्या विरुद्ध असताना स्वतःकडे ठेवून घेईल किंवा शासनाच्या कोणत्याही खात्याने किंवा अशा खात्याने प्राधिकृत केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने, असा दस्तऐवज परत करण्याबाबत किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्याबाबत दिलेल्या कोणत्याही निदेशांचे पालन करण्यास जाणूनबुजून चुकेल तर; किंवा

(ख) केवळ तिच्या स्वतःच्या वापरासाठी दिलेला कोणताही शासकीय दस्तऐवज अन्य कोणत्याही व्यक्तीच्या ताब्यात राहू देईल, किंवा अशी पाठवलेली कोणतीही गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परवलीचा शब्द संसूचित करील अथवा स्वतःखेरीज अन्य व्यक्तीच्या वापरासाठी

देण्यात आलेला कोणताही शासकीय दस्तऐवज किंवा गुप्त शासकीय संकेतलिपी किंवा परबलीचा शब्द कोणत्याही कायदेशीर प्राधिकाराशिवाय किंवा सबबीशिवाय स्वतःच्या कब्जात बाळगील अथवा कोणताही शासकीय दस्तऐवज सापडल्यामुळे किंवा अन्यथा तो ताब्यात घेतल्यावर, जिने किंवा जिच्या वापरासाठी तो पाठवला होता अशा व्यक्तीकडे किंवा प्राधिकाऱ्याकडे किंवा पोलीस अधिकाऱ्याकडे परत पाठविण्यास जाणूनबुजून चुकेल तर; किंवा

(ग) पूर्वोक्त असा कोणताही साचा, शिक्का किंवा ठसा कायदेशीर प्राधिकाराशिवाय किंवा सबबीशिवाय तयार करील किंवा त्याची विक्री करील किंवा तो विक्रीसाठी स्वतःच्या कब्जात बाळगील तर,

ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी होईल.

(३) या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी असलेली व्यक्ती "[तीन वर्षे] पर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यदंडास, किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र ठरेल.

(४) कलम ३, पोटकलम (२) चे उपबंध हे जसे देशाची सुरक्षितता किंवा हित यांस बाधक ठरेल असे प्रयोजन सिद्ध करण्यासाठी, त्या कलमाखाली * * * शिक्षेस पात्र असलेल्या अपराधाबद्दलच्या खटल्यांना लागू होतात, तसे ते देशाच्या सुरक्षिततेस बाधक ठरेल असे प्रयोजन सिद्ध करण्यासाठी, शासनाच्या नौसैनिकी, सैनिकी किंवा वायुसैनिकी कारभाराच्या संबंधातील किंवा कोणत्याही गुप्त शासकीय संकेतलिपीच्या संबंधातील या कलमाखालील अपराधाबद्दलच्या कोणत्याही खटल्यास लागू होतील.

पोलीस ७. (१) कोणत्याही प्रतिषिद्ध जागेच्या जवळपासच्या कोणत्याही व्यक्तीने प्रतिषिद्ध जागेच्या संबंधात अधिकाऱ्यांचा रखवालीच्या, सशस्त्र पहाऱ्याच्या किंवा गस्त घालण्याच्या कामी किंवा अन्य तत्सम कामात गुंतलेल्या किंवा संघराज्याच्या कोणत्याही पोलीस अधिकाऱ्याला किंवा "[संघराज्याच्या सशस्त्र सेनेतील] कोणत्याही सदस्याला अटकाय सशस्त्र सेनेतील करता कामा नये किंवा त्याची जाणूनबुजून दिशाभूल करता कामा नये किंवा अन्यप्रकारे त्याच्या कामात व्यक्तींच्या कामात हस्तक्षेप करता कामा नये किंवा व्यत्यय आणता कामा नये.

हस्तक्षेप करणे.

(२) एखादी व्यक्ती या कलमाच्या उपबंधांचे उल्लंघन करून त्याविरुद्ध वागली तर, ती "[तीन वर्षे] पर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यदंडास, किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र होईल.

अपराध ८. (१) पोलीस अधीक्षकास, किंवा फौजदाराच्या दर्जाहून कमी दर्जा नसलेल्या ज्या अन्य पोलीस घडल्याबद्दलची अधिकाऱ्याला पोलीस महानिरीक्षकाने किंवा पोलीस आयुक्ताने याबाबतीत शक्ती प्रदान केली असेल त्यास माहिती अथवा "[संघराज्याच्या सशस्त्र सेनेतील] जो सदस्य रखवालीच्या, सशस्त्र पहाऱ्याच्या किंवा गस्त घालण्याच्या किंवा अन्य तत्सम कामात गुंतलेला असेल अशा कोणत्याही सदस्यास, त्याने मागणी केल्यावर, कलम ३ खाली किंवा कलम ९ सहित कलम ३ खाली घडलेल्या अपराधासंबंधी किंवा तसा जो अपराध घडल्याचा संशय असेल अशा अपराधासंबंधी स्वतःच्या शक्तीनुसार शक्य ती माहिती पुरविणे आणि तसे फर्माविण्यात आल्यास व योग्य तो खर्च देऊ करण्यात आल्यास, अशी माहिती पुरवण्याच्या प्रयोजनासाठी विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा वाजवी वेळी व ठिकाणी हजर राहणे हे प्रत्येक व्यक्तीचे कर्तव्य असेल.

(२) जर एखादी व्यक्ती पूर्वोक्ताप्रमाणे अशी माहिती पुरवण्यास किंवा हजर राहण्यास चुकली तर ती "[तीन वर्षे] पर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यदंडास, किंवा दोन्ही शिक्षांस पात्र होईल.

प्रयत्न, ९. जी कोणतीही व्यक्ती या अधिनियमाखालील अपराध करण्याचा प्रयत्न करील किंवा तसा चिथावणी, अपराध करण्यास अपप्रेरणा देईल ती व्यक्ती, जणू काही तिने असा अपराध केलेला असल्याप्रमाणे त्याच-इत्यादी. रीतीने त्याच शिक्षेस पात्र ठरेल व तिच्याविरुद्ध कारवाई केली जाण्यास पात्र ठरेल.

हेरांना आसरा १०. (१) एखादी व्यक्ती कलम ३ खाली किंवा कलम ९ सहित कलम ३ खाली अपराध दिल्याबद्दल करण्याच्या बेतात आहे हे किंवा तिने असा अपराध केलेला आहे हे स्वतःला माहीत असताना किंवा तसे शिक्षा समजण्यास वाजवी कारणे असताना अशा व्यक्तीला जाणूनबुजून जर अन्य कोणत्याही व्यक्तीने आसरा दिला अथवा अशा कोणत्याही व्यक्तींना स्वतःच्या वापरातील किंवा स्वतःच्या नियंत्रणाखालील कोणत्याही वास्तुमध्ये भेटण्यास किंवा एकत्र जमण्यास जाणूनबुजून परवानगी दिली तर, ती अन्य व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी होईल.

१. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ६ द्वारे "दोन वर्षे" याऐवजी घातले.

२. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ६ द्वारे "चौदा वर्षांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाच्या" हा मजकूर गाल्ला.

३. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे "हिज मॅजिस्ट्रीच्या सेनेतील" याऐवजी घातले.

४. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ७ द्वारे "दोन वर्षे" याऐवजी घातले.

(२) ज्या ज्या व्यक्तीने उपरोक्त अशा कोणत्याही व्यक्तीस आसरा दिलेला असेल, किंवा उपरोक्त अशा कोणत्याही व्यक्तींना, स्वतःच्या वापरातील किंवा स्वतःच्या नियंत्रणाखालील कोणत्याही वास्तुमध्ये भेटण्यास किंवा एकत्र जमण्यास परवानगी दिलेली असेल अशा प्रत्येक व्यक्तीने, पोलीस अधीक्षकास किंवा फौजदाराच्या दजपेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या ज्या कोणत्याही पोलीस अधिकाऱ्याला पोलीस महानिरीक्षकाने किंवा पोलीस आयुक्ताने याबाबत शक्ती प्रदान केली असेल त्यास, त्याने मागणी केल्यावर अशा कोणत्याही व्यक्तीच्या किंवा व्यक्तींच्या संबंधी आपल्या शक्तीनुसार शक्य ती माहिती देणे हे त्या प्रत्येक व्यक्तीचे कर्तव्य असेल आणि अशी कोणतीही माहिती देण्यास कोणतीही व्यक्ती चुकल्यास, ती व्यक्ती या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी होईल.

(३) या कलमाखालील अपराधाबद्दल दोषी असलेली व्यक्ती 'तीन वर्षेपर्यंत' असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यदंडास, किंवा दोन्ही शिक्षास पात्र ठरेल.

११. (१) जर शपथेवर देण्यात आलेल्या माहितीवरून इलाखा शहर दंडाधिकारी, प्रथम वर्ग झडतीची वॉरंटे. दंडाधिकारी किंवा उपविभागीय दंडाधिकारी यांची, या अधिनियमाखाली अपराध करण्यात आलेला आहे, किंवा अपराध घडण्याच्या वेतात आहे असा संशय घेण्यास वाजवी कारण आहे अशी खात्री पटली तर तो झडतीचे वॉरंट देऊन, अशा वॉरंटात पोलीस ठाण्याच्या प्रभारी अधिकाऱ्याच्या दजपेक्षा कमी दर्जाचा नसलेला जो पोलीस अधिकारी नामनिर्दिष्ट केला असेल त्याला, कोणत्याही वेळी वॉरंटात निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही वास्तुमध्ये किंवा जागेमध्ये आवश्यक तर, बळजबरीने प्रवेश करण्यास, आणि त्या वास्तुची किंवा जागेची व तेथे आढळून आलेल्या प्रत्येक व्यक्तीची झडती घेण्यास, आणि या अधिनियमाखाली अपराध घडलेला आहे किंवा घडण्याच्या वेतात आहे याचा पुरावा असलेले जे काही त्या वास्तुमध्ये किंवा त्या जागी किंवा त्या व्यक्तीकडे त्याला सापडेल व ज्याच्याविषयी किंवा ज्याच्या संबंधात या अधिनियमाखालील अपराध घडलेला आहे किंवा घडण्याच्या वेतात आहे असा संशय घेण्यास त्याला वाजवी कारण असेल असे कोणतेही रेखाटन, आराखडा नमुनाकृती, वस्तू, टिप्पणी किंवा दस्तऐवज किंवा तत्सम स्वरूपाची कोणतीही गोष्ट सक्तीने ताब्यात घेण्यास प्राधिकृत करू शकेल.

(२) पोलीस अधीक्षकाच्या दजपेक्षा कमी दर्जा नसलेल्या कोणत्याही पोलीस अधिकाऱ्यास जेव्हा, एखादे प्रकरण अत्यंत निकडीचे असून देशाच्या हिताच्या दृष्टीने तात्काळ कारवाई करणे आवश्यक आहे असे वाटेल तेव्हा, त्या बाबतीत तो दंडाधिकाऱ्याच्या या कलमाखालील वॉरंटाद्वारे जशा प्रकारचा प्राधिकार देता येतो तसाच प्राधिकार आपल्या सहीच्या लेखी आदेशाद्वारे कोणत्याही पोलीस अधिकाऱ्यास देऊ शकेल.

(३) पोटकलम (२) खाली पोलीस अधिकाऱ्याने कारवाई केलेली असेल त्याबाबतीत, तो शक्य तितक्या लवकर, अशा कारवाईचा वृत्तांत इलाखा शहरामध्ये मुख्य इलाखा शहर दंडाधिकाऱ्यास व अशा शहराबाहेर जिल्हा किंवा उपविभागीय दंडाधिकाऱ्यास कळवील.

१२. फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १८९८-कलम ३३७ याचे उपबंध हे जसे सात वर्षेपर्यंत १८९८ चा अधिनियम ५-कलम ३३७ चे उपबंध हे ते कलम ३ खाली किंवा कलम ५ खाली किंवा कलम ७ खाली अथवा कलम ९ सहित उक्त कलम ३, ५ किंवा ७ यांपैकी कोणत्याही कलमाखाली शिक्षापात्र असणाऱ्या अपराधाच्या संबंधात लागू होतील.] कलम ३, ५ व ७ यांखालील अपराधांना लागू असणे.

१३. (१) ('समुचित शासनाने' याबाबत खासकरून शक्ती प्रदान केलेला प्रथम वर्ग दंडाधिकारी सोडून अन्य असे) जे कोणतेही न्यायालय जिल्हा किंवा इलाखा शहर दंडाधिकाऱ्याच्या न्यायालया-संपरीक्षेवर पेक्षा कनिष्ठ असेल ते या अधिनियमाखालील कोणत्याही अपराधाची संपरीक्षा करणार नाही. निबंध.

(२) या अधिनियमाखालील कोणत्याही अपराधाबद्दल दंडाधिकाऱ्यापुढे संपरीक्षाधीन असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने दोषारोपपत्र तयार केले जाण्यापूर्वी कोणत्याही वेळी, जर सत्र न्यायालयातच आपली संपरीक्षा करावयास हवी असा दावा सांगितला तर, अशा बाबतीत दंडाधिकारी, त्याने आरोपीला विना-दोषारोप सोडून दिले नसल्यास, ते प्रकरण त्या न्यायालयाकडे संपरीक्षेसाठी पाठवील—मग ते प्रकरण फक्त त्याच न्यायालयाने संपरीक्षा करण्याजोगे असे नसले तरी हरकत नाही.

(३) कोणतेही न्यायालय या अधिनियमाखालील कोणत्याही अपराधाबाबत, 'समुचित शासनाच्या' किंवा 'समुचित शासनाने' याबाबत शक्ती प्रदान केलेल्या एखाद्या अधिकाऱ्याच्या आदेशा-वरून किंवा त्याने दिलेल्या प्राधिकारान्वये तक्रार करण्यात आलेली असल्याखेरीज त्या अपराधाची दखल घेणार नाही ;

१. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ९ द्वारे "एक वर्ष" याऐवजी घातले.
२. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम १० द्वारे पूर्वीच्या कलमाऐवजी घातले.
३. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे 'स्थानिक शासन' याऐवजी हा शब्दोलेख घातला.
४. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे "गव्हर्नर जनरल इन-कौन्सिलच्या" याऐवजी घातले.
५. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे "स्थानिक शासनाच्या" हे शब्द गाळले.

(४) या अधिनियमाखालील अपराधाबद्दल एखाद्या व्यक्तीची संपरीक्षा करण्याच्या प्रयोजनासाठी, अपराध एकतर तो ज्या ठिकाणी प्रत्यक्षात झालेला होता त्या ठिकाणी किंवा ज्या ठिकाणी अपराधी सापडेल अशा [भारतामधील] कोणत्याही ठिकाणी घडलेला आहे असे मानता येईल ;

(५) या कलमात, "समुचित शासन" याचा अर्थ,—

(क) कलम ५ खालील जे अपराध प्रतिषिद्ध जागेशी किंवा परकीय सत्तेशी निगडित नाहीत अशा कोणत्याही अपराधाच्या संबंधात, राज्य शासन असा आहे ; व

(ख) इतर कोणत्याही अपराधांच्या संबंधात केंद्र शासन असा आहे.]

कामकाजाच्या वेळी १४. या अधिनियमाखालील अपराधाबद्दल कोणत्याही व्यक्तीविरुद्ध न्यायालयासमोर कार्यवाही लोकांना मज्जाव चालू असताना किंवा अपिलावर कार्यवाही चालू असताना, किंवा या अधिनियमाखाली एखाद्या व्यक्तीची करणे संपरीक्षा चालू असताना जर, कार्यवाहीच्या औघात द्यावयाच्या कोणताही साक्षीपुरावा किंवा त्यावेळी करावयाचे कोणतेही निवेदन याच्या प्रसिद्धीमुळे देशाच्या सुरक्षितलेला बाध येण्याचा संभव आहे, या कारणावरून न्यायालयात सुनावणी चालू असतेवेळी सर्व लोकांना किंवा त्यांपैकी एखाद्या वर्गाला मज्जाव केला जावा असा फिर्दादीपक्षाने अर्ज केला तर, कोणत्याही कार्यवाहीच्या वेळी लोकांना मज्जाव करण्याचे आदेश देण्याच्या ज्या शक्ती न्यायालयास असतील त्यांच्याव्यतिरिक्त व त्यास बाध न येता, न्यायालयास तशा आशयाचा आदेश काढता येईल, परंतु कोणत्याही परिस्थितीत शिक्षादेश मात्र लोकांसमक्ष देण्यात येईल.

कंपन्यांनी केलेले १५. (१) या अधिनियमाखालील अपराध करणारी व्यक्ती जर एखादी कंपनी असेल तर, अपराध अपराध घडला त्यावेळी कंपनीच्या कामकाज-चालनाबद्दल कंपनीची हुकूमतदार असलेली व त्याबद्दल कंपनीला जबाबदार असलेली प्रत्येक व्यक्ती, त्याचप्रमाणे खुद्द कंपनी ही अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल व तदनुसार त्यांच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व शिक्षा मिळण्यास ते पात्र ठरतील :

परंतु, असा अपराध आपल्या नकळत घडला किंवा तो घडू नये म्हणून आपण सर्वप्रकारे यथायोग्य तत्परता दाखविली होती असे जर अशा कोणत्याही व्यक्तीने शाबीत केले तर, या पोटकलमात अंतर्भूत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे ती व्यक्ती या अधिनियमामध्ये उपबोधित केलेल्या अशा कोणत्याही शिक्षेस पात्र ठरणार नाही.

(२) पोटकलम (१) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी या अधिनियमाखालील अपराध एखाद्या कंपनीने केला असेल आणि कंपनीचा कोणताही संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा अन्य अधिकारी यांच्या संमतीने किंवा मूकानुमतीने असा अपराध घडलेला आहे किंवा त्याने केलेल्या हलगर्जीपणाशी त्याचा कारणसंबंध जोडता येण्यासारखा आहे असे शाबीत करण्यात आले तर, कंपनीचा असा संचालक, व्यवस्थापक, सचिव किंवा अन्य अधिकारी हासुद्धा त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानले जाईल व तदनुसार त्याच्याविरुद्ध कार्यवाही केली जाण्यास व शिक्षा मिळण्यास तो पात्र ठरेल.

स्पष्टीकरण.—या कलमाच्या प्रयोजनासाठी,—

(क) "कंपनी" याचा अर्थ कोणताही निगम-निकाय असा आहे. यात पेढीचा किंवा अन्य व्यक्तिसंघाचा समावेश आहे ; व

(ख) "संचालक" याचा पेढीच्या संबंधातील अर्थ, पेढीचा भागीदार असा आहे.]

१६. [निरसने.] निरसन अधिनियम, १९२७ (१९२७ चा १२)—कलम २ व अनुसूची यांद्वारे निरसित.

१. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम ११ द्वारे परंतुक गाळले.
२. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची याद्वारे 'देश' याऐवजी हा शब्दोत्प्रेक्ष घातला.
३. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे घातले.
४. १९६७ चा अधिनियम २४, कलम १२ द्वारे पूर्वीच्या कलमाऐवजी घातले.